

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית כ"ב)
זה יוסף שהיה אב בחמיה" (דברים)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת מקץ - חנוכה תשפ"ו • שנה ה' - גליון רנ"ד • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על ימי החנוכה

שבת חנוכה

לקח טוב
כלל

שבת חנוכה שייכת לחנוכה

בספר מתן שכרן של מצות להפרי מגדים ז"ל (חקירה ח) חקר, אם עבירה הנעשית בשבת עונשה חמור מאם היא נעשית בחול, עיין שם היטב. והספק בזה הוא אך אם קדושת השבת מתפשטת על כל המצוות, ואף גם על אותם המצוות שאינם מחמת שבת כלל.

ועיין שבת (כד.), איבעיא להו, מהו להזכיר של חנוכה במוספין (בתפלת מוספין דשבת וראש חודש שבתון ימי חנוכה, מהו להזכיר על הנסים בהודאה), כיון דלית ביה מוסף בדידיה לא מדכרינן (כיון שבחנוכה אין מתפללין תפלת מוסף, וזה המוסף רק משום שבת וראש חודש בא, על כן אין להזכיר בו של חנוכה), או דילמא יום הוא שנתחייב בארבע תפלות, עכ"ל הגמרא.

ונראה שזהו ענין האיבעיא הזאת. וזה, ששלוש תפלות הקבועות תמיד הם שייכים שפיר אל ענין הזמן כפי מה שהוא, כיון דתפלות כנגד תמידין תיקנום (ברכות כו:), והתמידין הרי הם חובת היום, ועל כן הם שייכים אל קדושת היום - בכל יום כפי כל מיני קדושה אשר בו, ועל כן בחנוכה דיש על הימים קדושת החנוכה, לכן התפלות הקבועות שייכי שפיר לחנוכה. ואולם תפלת המוסף דשבת וראש חודש שבתון ימי חנוכה, שהיא באה אך במקום קרבן מוסף דשבת וראש חודש, על כן יש סברא שאין להם שייכות לקדושת החנוכה כלל, כיון שהם אך בשביל קדושת השבת וראש חודש שלאותו יום - לא בשביל קדושת החנוכה שלו. וזהו שאמר דכיון דלית ביה מוסף בדידיה לא מדכרינן.

וכן יש סברא להיפוך, לומר דקדושת החנוכה מתפשטת על כל המצוות, וכמו שאמר בזבחים (צא), דאטו ראש חודש למוספי שבת לא אהנאי, ואטו ראש השנה למוספי ראש חודש לא אהנאי, והכא נמי אטו חנוכה למוספי שבת וראש חודש לא אהנאי. ועל כן כיון שמוספי שבת וראש חודש הקריבין בחנוכה יש גם עליהם קדושת החנוכה, הוא הדין שהתפלה הבאה במקומם - דהיינו תפלת מוסף, יש בה להזכיר גם כן של חנוכה.

וזהו שאמרו דיום הוא שנתחייב בארבע התפלות, כיוונה דכיון דאותו היום שיש בו קדושת החנוכה הוא שנתחייב בארבע תפלות, על כן יש אל כל התפלות ענין

החנוכה, כי קדושת החנוכה מתפשטת על כולם - ואף על התפלות שאינם מחמת עצם היום, כי אם מחמת שבת וראש חודש, ודו"ק היטב.

גליוני הש"ס
שבת כד.

הזכרת חנוכה בברכת המזון בשבת

בשבת (כד.), מהו להזכיר של חנוכה בברכת המזון, כיון דמדברנן הוא לא מדכרינן, או דילמא משום פרסומי ניסא מדכרינן. עיין רש"י (ד"ה בברכת המזון) ותוספות (ד"ה מהו) טעם החילוק שבין תפלה לברכת המזון.

ועיין שאלות פרשת וישלח (שאלתא כו), וז"ל: ואינו חייב להזכיר בברכת המזון, מאי טעמא - תפלה משום דחובה היא לצלויי מייחייב, אבל בסעודה דרשות היא לא חייבו רבנן, עכ"ל. ודוגמת חילוק זה - ברכות (מט:), עיין שם.

ועיין שם בשאלות עוד, וז"ל: אי נמי ברם צריך, מהו לאדכורי של חנוכה בברכת המזון בשבת, תא שמע, דאמר רבי יהושע בן לוי יום הכיפורים שחל להיות בשבת, המתפלל נעילה צריך להזכיר של שבת, מאי טעמא - יום הוא שנתחייב בארבע תפלות, עכ"ל.

וכוננתו, דברכת המזון דשבת כיון דחייב לאכול פת, שוב שפיר יש לו להזכיר, אלא דהא אין חיוב האכילת פת משום חנוכה - רק משום שבת, ועל זה הראיה מנעילה דבאה גם כן רק משום יום הכיפורים, ועם כל זה מזכירין של שבת.

גליוני הש"ס
שבת כב.

מלטול נרות שבת וחנוכה ממקומם

בשבת (כב.), הדליקה בפנים והוציאה לא עשה כלום וכו'. הוראה הוא אומר לצורכו הוא דאדלקה.

בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סימן ב) כתב: העוקר נר חנוכה ממקומה אפשר דלא יצא ידי חובתו, דהרואה אומר לצרכו הוא דאדלקה מתחלה כו'. ולפי זה, אם עבר ונשתמש לאורה תוך זמנה יש לומר כן, עכ"ל.

ועיין מהר"י ווייל (דיני והלכות אות לב), כתב גם כן דאין מלטול נרות חנוכה ממקומם עד שדלקו חצי שעה. ועיין עוד שו"ת **הלכות קטנות** (ח"א סימן רפ) [וז"ל: שאלה. נר חנוכה שהניחה בדת והוא רפויה מתנועת - מהו. תשובה. אפשר דאף בזה הוראה אומר לצרכו הוא דאדלקה, מאחר שאין הדלת קבועה].

המצוה מתקיימת רק בלילה בשעת קידוש וסעודה - הצריכים נר, והנר בשעת סעודה הוא עונג שבת - וכמבואר ברש"י שבת... והובא **בתפארת יוסף** פרשת בשלח עמוד שיד, עיין שם. הנה הנדון שם הוא רק אימתי מצות הדלקת נרות אם מבעוד יום או רק בלילה, אמנם לא נחית בגדר המצוה אם משום עונג שבת או משום כבוד שבת, ודו"ק.

(ה) דנלמד מזה דדעת ההלכות קטנות, דיש מקום לומר דיש חיוב הדלקת נר גם בחול משום שלום בית. ועיין **גליוני הש"ס** שבת כג: ד"ה נר: "עיין שו"ת הלכות קטנות... דצריך עיון - אי אמרינן נר ביתו עדיף של כל לילה, או דוקא ליל שבת".

ועיין **כוכבי יצחק** - להגאון רבי יצחק שטרנהעל ז"ל - ח"א סימן א אות ג-ד, שמיחס ספק זה על שם רבינו, ומעיר ובה כי מה שמביא רבינו לספיקו - דכבר עלה ונסתפק בזה ההלכות קטנות,

ועיין עוד במהר"י ווייל (סימן קצג ד"ה הנשים) דכתב גם כן, דאין להדליק נר שבת שלא במקום סעודה, משום דהוראה אומר לצרכו הוא דאדלקה, כמו גבי נר חנוכה, עכ"ל.

ויש לדון בזה, דנר חנוכה המצוה משום פרסומי ניסא (ראה שבת כג:), לכן הוא תלוי בהיכר הוראה, ואם הוראה יאמר לצרכו כו', הרי אין בו פרסום הנס בפני הרואים. ומה שאין כן שבת לאו ברואים תליא מילתא, ומה לנו בכך דהוראה יאמר כו', ואי משום חשד שהוראה יחשדנו שאין מקיים מצות נר שבת, האי סברא דנפשיה הוא, ואין לה ראייה מנר חנוכה.

צינונים לתורה
כלל לח

נר ביתו עדיף - דוקא של שבת או של כל יום

עיין פסחים (גג:), רבי שמעון בן אלעזר אומר, יום הכיפורים שחל להיות בשבת, אף במקום שנהגו שלא להדליק (אפילו במקום שנהגו שלא להדליק את הנר ביום הכיפורים, כדי להפריש מתשמיש... דכשהנר דולק רואה את אשתו ומתאוה לה), מדליקין מפני כבוד השבת, וחכמים אוסרין.

וקשה, דמאי טעמא דרבי שמעון בן אלעזר דמחלק בין יום הכיפורים לשבת, ואי משום כבוד שבת, הא גם ביום הכיפורים יש חיוב כבוד היום, כמבואר בשבת (קט:), 'ולקדוש ד' מוכבד' (ישעיה נח, ג) - זה יום הכיפורים.

ויש לומר, דהדלקת הנר חשיב רק 'עונג' ולא 'כבוד', ולכן אינו חיוב ביום הכיפורים, דכתיב ביה 'כבוד' לחוד. ולשון הרמב"ם בהלכות שבת (פ"ה ה"א) מוכח כן, עיין שם שכתב שהדלקת הנר מכלל עונג שבת הוא. וכן מוכח מלשון התוספות שבת (כה: ד"ה חובה), ואולם, מלשון רש"י בשבת (שם ד"ה חובה) מוכח דהוא כבוד שבת. ואולם רש"י ז"ל כתב שם דהוא כבוד עבור הסעודה, דאין סעודה חשובה אלא לאור הנר, וזה הא ליתא ביום הכיפורים.

ואמנם הרא"ש שלהי יומא (פ"ח סימן כז) כתב, דמדליקין נר ביום הכיפורים ומברכין עליו, דהוא מצוה משום שלום בית, ומוכח דהוא כבוד יום הכיפורים, דאם לא כן מדוע הוי מצוה, היא חיוב עונג ליכא ביום הכיפורים. ושיהיה חיוב משום שלום בית לבד, לא משום עונג ולא משום כבוד, זה וודאי אינו, דאם כן יהיה חיוב הדלקת נר תמיד גם בחול. ועיין שו"ת **הלכות קטנות** (ח"ב סימן קפא) דכתב אהך דשבת (כג:), דנר ביתו ונר חנוכה - נר ביתו עדיף משום שלום ביתו, דצריך עיון אי אמרינן נר ביתו עדיף של כל לילה, עיין שם. ואולם בראשונים לא נזכר מזה, ומשמע הפשיטות, דאין ענין מצוה בהדלקת נר - רק בשבת, ולרא"ש הנ"ל גם ביום הכיפורים, והוא על כרחך משום כבוד וכו"ל.

דאין זה חונתו כלל, עיין שם. אמנם בסוף דבריו שם אות ד ד"ה ושו"ר, מביא בשם ידו הגאון רבי **פישל הערשקאוויטש** ז"ל, כי: "דברי מאור עינינו הגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל יש להם מקור גדול באחד מראשונים - **הריטב"א** שבת (כז: ד"ה נר) הנדפס מחדש מכתב יד, דאיבעי בגמרא - נר ביתו ונר חנוכה לאו על שבת קאי, אלא על ימות החול". ועיין עוד שם שמפלפל בדברי רבינו כאן (ובשאר אותיות שם - שמפלפל בכמה ענינים המוזכרים בדברי רבינו אלה).

(ו) יצוין, כי גירסת **רבינו חננאל** בשבת כה: "ותזנח משלום נפשי" (איכה ג. ח). זו הדלקת הנר, ולא גרס הדלקת נר בשבת - כגירסת הגמרא שלפנינו. **ובשפת אמת** שם ד"ה בגמרא א"ר, כתב עליו: "דכן הוא בתנא דבי אליהו וזוטא פרק טז בנוסחא הישנה (ויניציאה שני"ח)", ועיין שם.

(א) ברש"י: "בתפלה פשיטא לן, שהרי הלל ולחודא נקבעו (שם כא:)", ובתוספות: "בתפלה פשיטא ליה דמוזיק, משום דתפלה בצבור הוא ואיכא פרסומי ניסא (ראה שם כג:), אבל בברכת המזון שבבית ליכא פרסומי ניסא כולי האי".

(ב) דאיתא שם: "טעם ולא הזכיר של ראש חודש, בתפלה מחזירין אותו, בברכת המזון אין מחזירין אותו... תפלה דחובה היא מחזירין אותו, ברכת מזוגא דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל - אין מחזירין אותו".

(ג) שכתבו: "הדלקת נר היא חובה של מצות עונג שבת".

(ד) ז"ל רש"י: "כבוד שבת הוא, שאין סעודה חשובה אלא במקום אור כעין יומא...". ומה שכתב רבינו **בבית האוצר** מערכת א כלל סו: "עצם

העכו"ם מחוייב במלאכה (שלא לעשות מלאכה) באיזה יום, והישראל היה מותר במלאכה ביום אחר - לא באותו שהעכו"ם אסור בו במלאכה, הא לא היתה שייכא שאלת מי איכא מידי כו', כיון דהוא יום אחר, ויוכל להיות דיום זה מחייב (איסור עשיית) המלאכה ויום האחר אינו מחייבו.

ועל כן גם בשבת עצמו, אף שהוא אותו היום, מכל מקום ממה שאנו רואין דבאה לישראל מצוה לשבות ביום ההוא - מה שאין המצוה אצלו בחול, אם כן הרי אנו רואין דיש אל יום זה התעלות בישראל, והוא נעלה וגבוה מימי החול, ולכן כפי ענין היום ההוא בהתעלותו הוא מחייב השביתה, מה שאין כן בימי החול שהם נמוכים ממנו.

ואם כן, אחרי התעלות של יום השבת הרי הוא רק אצל ישראל וודאי, ומה שאין כן לבני נח הרי אין אל יום ההוא התעלות כלל, ומהות יום השביעי שלו הוא שוה אצלו למהותי שאר הימים, ואין אל יום השביעי שלו שום מעלה עליהם ואינו נעלה וגבוה מהם כלל². ואם כן כיון שאין התעלות היום אצל העכו"ם, שוב נמצא שאין כאן מלאכת העכו"ם ושביתה הישראל ביום אחד בעינו כלל, כי הרי העכו"ם מחוייב במלאכה ביום סתמי, ואילו הישראל מחוייב בשביתה ביום אחר לגמרי נעלה וגבוה ממנו, ודו"ק היטב כי הדברים עמוקים עד לחדא בסייעתא דשמיא.

גם ימי החול נעלים בישראל יותר מבעכו"ם מפאת חיבורם לשבת

ועל דרך זה יש לומר בטעם מה שכתבו התוספות, דגם מפאת שני בשבת אין קושיא - הואיל ויש מצות שביתה שבת. ויש לומר גם כן, דגם ימי החול הרי הם נעלים בישראל מבעכו"ם ממילא, מפאת היות להם חיבור אל השבת אשר הוא נעלה וגבוה בישראל, ואם כן איפוא הרי גם ימי החול נעלים בעצמותם בישראל מבעכו"ם. ואם כן תו הא לא שייך גם בס' מי איכא מידי כלל, כיון שאין ישראל מותרים בשביתה באותו הזמן אשר העכו"ם מחוייב במלאכה, כי הזמן - תמיד זמן אחר הוא בישראל, מפאת היותו נעלה מפאת החיבור אל השבת, דו"ק מאוד.

ועוד, דכיון דיום השבת הוא נעלה וגבוה בישראל שכפי עילוי מחייב השביתה, אם כן ימי החול נמי - דישראל - שיש להם מעלה מפאת היותם מחוברים לו, לכן נהי דאין מעלת החיבור ההוא עוד גדולה כל כך לאסור המלאכה - מדלא אסור תורה מלאכה בחול, מכל מקום הא יוכל להיות דמעלת החיבור מועלת על כל פנים לענין שלא תהא המלאכה מחוייבת על כל פנים.

דוגמת מה שכתב הר"ן חולין פרק גיד הנשה (דף לה: מדפי הרי"ף ד"ה גרסין), דזרוע בשלה חשיב חידוש (חולין צח:): במה שצויתה תורה לבטל, דאף דמותר מן התורה לבטל איסור, ואין הביטול מרוחק לענין שיהיה אסור, מכל מקום הוא מרוחק לענין זה לשלא יהיה מחוייב על כל פנים³. ואם כן כזה גם כאן, הא לא שייך תו סברא דמי איכא מידי כלל, דנהי דלא אהני מעלת החיבור לאסור המלאכה, ואין מעלת החיבור מרחקת המלאכה לאסור, מכל מקום הא יוכל להיות דלענין זה היא מרחיקתו על כל פנים לשלא יהיה מחוייב, ולא שייכא תו סברא דמי איכא מידי כלל, דו"ק מאוד כי גם זה נכון מאוד בסייעתא דשמיא.

ש"ת בן פורת ח"א סימן ד אות א ד"ה וזה;
ד"ה והנה בענין; ד"ה ועד"

העכו"ם, ולכן הוא מתחייב מפאת בזיון השבת, דו"ק היטב, כי הדברים עמוקים

(א) וכן ביאר בהרחבה קצת בלקח טוב כלל ח פסקא מז; ע' פנים לתורה אות מז (ושם אל הביא סברא זו בשם הר"ן, רק בשם "הראשונים")

פרק ד (ג)

ולא נתתו לגויי הארצות

השביתה אסורה לבני מחמת מהותם - ולא משום שמתועבת ולכן לא שייך לומר סברת 'מי איכא מידי'

זה ימים אמרתי בכוונת תוספות סנהדרין (נט). ד"ה ליכא מידעם דלישראל שרי ולעכו"ם אסור) וז"ל: בדבר שהוא מצוה לישראל לא אמרין הכי, דעכו"ם ששבת חייב (סנהדרין נח). ולישראל מצוה, אף על גב דבשני בשבת אין מצוה לישראל⁴, מכל מקום יש עליו מצות שביתה שבת, עכ"ל.

ואינו מובן כלל לכאורה, דנהי דסברת התוספות בדבר שהיא להיפוך - מצוה לישראל, לא שייכא סברא דמי איכא מידי כו', מכל מקום מה מועיל מצות השביתה דשבת לענין שני בשבת, ואכתי בשני בשבת השביתה לעכו"ם אסורה ולישראל רשות, ושייך שפיר 'מי איכא מידי', ומה מועיל מה שהוא מחויב לשבות בשבת - לסלק סברא דמי איכא מידי לענין שני בשבת, והוא משולל ההבנה לגמרי לכאורה.

ואמרתי זה ימים הסברת הדבר, דהנה מצוות דבני נח יתכן שיהיו בשתי פנים: א) שעצם הדבר הנאסר מתועב ובלתי נרצה. ב) דאין עצם הדבר מתועב ובלתי נרצה, רק שמהות הבן נח הוא שמחייב האיסור, ודו"ק. והנה אילו היינו יודעים שהמצוה הוא בפן השני הנ"ל, לא היה שייך כלל סברא דמי איכא מידי כו', דמהות הישראלי הוא מהות אחר לגמרי ממהות הבן נח, ואין לנו לדון מהות הישראלי ממהות הבן נח אפילו להחמיר, דשפיר יתכן במהות הבן נח שיחייב לו הקנע עשיית דבר, והישראלי שאין לו מהות זה - רק מהות אחר לגמרי - לא יחוייב לו זה, וכמובן.

ואם כן מדאמרין סברא דמי איכא מידי, על כרחך דמבינים בפשיטות דכל שאסר אותו המקום יתברך אפילו לבני נח, הוא בסתמא מפאת היות עשיית הדבר ההוא מתועבת ובלתי נרצית בעצמותה לפניו יתברך, לא שמהות האדם הוא שמחייב האיסור, רק דסתמיות ענין איסור הוא מפאת התייעוב בעצם, ואם כן כיון דהדבר בעצם מתועב ובלתי נרצה, ממילא גם ישראל כל שכן דאין להם לעשות מה שמתועב ובלתי נרצה בעצמותו, וזה טעם סברא דמי איכא מידי כו', ודו"ק היטב מאוד.

ולפי זה, על כל פנים באיסור שביתה דבני נח, הרי אין לך לומר דשביתה דיום שבת חלילה מתועבת בעצמותה, שהרי אדרבה בישראל השביתה מצוה, ולישראל וודאי הרי נאמרו הדברים כפי מה שהם ראויים ומחוייבים בעצמותם, ובודאי לא באה מצוה לישראל על דבר שהוא בעצמותו להיפוך מתועב חלילה, ואם כן מדנאמר לישראל מצוה לשבות בשבת, על כרחך דבעצם השביתה בשבת נרצה, ורק מהות הבן נח הוא שמחייב לו בשבת עשיית המלאכה.

ואם כן כיון שלגבי הבן נח הא אין חילוק בין יום שבת לששת ימי החול, שהרי מצוה אחת נאמרה לו - "יום ולילה לא ישובות" (בראשית ח, כב; עיין סנהדרין נח:), ומפאת זה מחויב לעשות מלאכה בכל יום, כדי שלא לשבות יום ולילה שלם, ואין חילוק בחיוב הזה אצלו בין יום שבת לימי חול, ואם כן פשוט דאודותו העניין אשר למצותו בשבת הוא גם כן ענין מצותו בחול, וזה פשוט.

(א) ועם כל זה אמרו בסנהדרין נח: דאף אם שבת העכו"ם בשני בשבת - היינו באחד מימות החול - חייב מיתה. ואם כן מדוע לא נאמר בזה סברת 'מי איכא מידי' - ויהא אסור לישראל לשבות בחול.

(ב) המשך לשון: "זהו מה שאמרנו במדרש (שמו"ר כה, יא), דעכו"ם

ימי החול בישראל נעלים מבעכו"ם מפאת חיבורם אל השבת

זה ימים אמרתי בכוונת תוספות סנהדרין (נט). ד"ה ליכא מידעם דלישראל שרי ולעכו"ם אסור), שכתבו וז"ל: בדבר שהוא מצוה לישראל לא אמרין הכי, דעכו"ם ששבת חייב (שם נח). ולישראל מצוה, אף על גב דבשני בשבת אין מצוה לישראל, מכל מקום יש עליו מצות שביתה שבת, עכ"ל.

ואינו מובן כלל לכאורה, דנהי דסברת התוספות בדבר שהיא להיפוך - מצוה לישראל - לא שייכא סברא דמי איכא מידי כו', מכל מקום מה מועיל מצות השביתה דשבת לענין שני בשבת, ואכתי בשני בשבת השביתה לעכו"ם אסורה ולישראל רשות, ושייך שפיר 'מי איכא מידי', ומה מועיל מה שהוא מחויב לשבות בשבת - לסלק סברא דמי איכא מידי לענין שני בשבת, והוא משולל ההבנה לגמרי לכאורה.

יום השבת של ישראל הוא יום אחר לגמרי משל עכו"ם והנה, במה שכתבו התוספות דהואיל ולישראל מצוה לשבות, לא שייך 'מי איכא מידי', נראה דהא אילו היה

שמר את השבת חייב מפאת דנחשב כנכנס בין המלך והמטרונא. והיינו, דאם הוא שומר שבת מפאת ההתעלות אשר ליום ההוא, אם כן הרי הוא אומר כי התעלות היום ישנו גם אצלו, ולכן הוא פותח בזה מעלת והתעלות היום, באומרו כי יש ההתעלות גם אצל

יוצאין ידי שמחת החג בבשר עופות, עיין שם. והיה לו להביא גמרא דכאן, דיש גם ביונים שמחת יום טוב.

אם חסרון אוזן נקרא סכנת נפשות

בתוספות סוכה (כו. ד"ה ואפילו) כתבו, דסכנת אבר סכנת נפשות אפילו לחלל עליו את השבת.

עין שו"ת חות יאיר (סימן קפג ד"ה נראה), אי חסרון אוזן אחד מיקרי סכנת נפשות. ומה שכתב שם ראייה ממה שהעבד יוצא בו לחירות, נפלא מהבין, שהרי גם בשן יוצא לחירות, ואטו חסרון שן הוי סכנת נפשות.

הוכחה מספרים לספר תורה

בגיטין (מה:), והדגניא קורין בו (ספר תורה שכתבו עכו"ם), האי תנא הוא, דתניא לוקחין ספרים מן העובדי כוכבים בכל מקום.

עין שו"ת חות יאיר (סימן קפד ד"ה ותמה) שהקשה, דמאי ראייה משאר ספרים אספר תורה דמברכין על הקריאה בספר תורה מתקנות משה רבינו ע"ה ועזרא (ראה בבא קמא פב.), ואם הספר תורה פסולה הוה ליה ברכה לבטלה, ואינו יוצא ידי חובת הקריאה כו', עיין שם היטב.

ולא קשיא מידי, דברייא דכאן הוא תוספתא בעבודה זרה (פ"ג ה"ב), ושם נאמר לוקחין מן העכו"ם ספרים ותפילין ומזוזות, ובלבד שהיו כתובין עליהן כתיקנן. ומוכח דספרים דגני - היינו ספרי תורה, דדרך לשנותם יחד עם תפילין ומזוזות, וזה פשוט.

תמיהה על נתינת טעם אחר מהמשנה

בשו"ת חות יאיר (סימן קפו ד"ה מעשה), לענין כפר שהיו בו י"ג בעלי בתים, ורצה הבעל תוקע בשכר תקיעתו עשרים ר"ט, וששה רצו לתת ושבעה לא רצו, ושאלו את המלמד שבכפר, והשיב, היום למדתי דין זה במשנה פאה (פ"ד מ"א), אפילו צ"ט אומרים לחלק ואחד אומר לבזו, לזה שומעין, שאמר כהלכה. וכתב שם החות יאיר (ד"ה והג"ע), דאין ראייה ממשנה הנ"ל, דטעם המשנה משום דרמיה המצוה על בעל השדה (ראה ויקרא כג. כב), ואין לעניינים לדבר ולעמוד למנין בזה, עכ"ל.

ובמחילת כבוד תורתו הרמה דבריו תמוהים, דלמה לי לומר טעם אחר בזה, הרי הטעם מפורש במשנה - דלזה שומעין לפי שאמר כהלכה.

האם תולים שהנחן מהרוב

בבבא קמא (לה). במשנה, היו שנים רודפים אחר אחד, זה אומר שורך הזיק זה אומר שורך הזיק, שניהם פטורים.

אפילו היו לראובן ושמעון שוורים במרעה, לזה אחד ולזה מאה, ורץ אחד מהם ונגח לשור של לוי - שניהם פטורים, ואין אומרים שהיה השור מן המאה, דאין הולכין בממון אחר הרוב (שם כז:), שו"ת חות יאיר (סימן רכח ד"ה ובדיני), עיין שם.

ומסברא אין זה ברור כל כך, דכאן לא בא הרוב להוציא בעצם, רק לברר מי המחויב, ואולי בכהאי גוונא אזלינן בתר רוב אף בממון, ודו"ק.

(ב) דאיתא שם: "האומר, אם מת הוא לא תקברוהו מנכסיו אין שומעין לו, לאו כל הימנו שיעשיר את בניו ויפיל עצמו על הציבור".

הערות והארות רבינו בתורת בעל שו"ת 'חות יאיר' זצ"ל

~ מתוך: גליוני הש"ס; שו"ת בן פורת ~

לרגל יומא דהילולא - א' טבת תס"ב

סעודת חנוכה - מצוה או רשות

בגמרא ראש השנה (יח:), איתמר, רב ורבי חנינא אמרי בטלה מגילת תענית, רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי לא בטלה מגילת תענית. מתיב רב כהנא, מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד, וירד רבי אליעזר ורחץ ורבי יהושע וסיפר, ואמרו להם צאו והתענו על מה שהתעניתם. אמר רבי יוסף, שאני חנוכה דאיכא מצוה.

עין שו"ת חות יאיר (סימן ע ד"ה אכן) שפירש, דאיכא מצוה לעשות סעודה, עיין שם. ועיין שו"ת מהר"ם בר ברוך (סימן תרה) דמשמע דסעודת חנוכה היא סעודת רשות, ופסקו המחבר באורח חיים (סימן תרעא סעיף ב). וגם הרמ"א כתב שם רק דהוא קצת מצוה, ועל כל פנים דוחק לפרש כוונת הגמרא כאן על הסעודה.

תקנות וגזרות חכמים

מתחדשים על ידי בית דין הגדול בכל דור

בבבא מצינא (צו:), בעי רמי בר חמא, בעל בנכסי אשתו מי מעל, אמר רבא מאן לימעול וכו', נימעלו בית דין, כי עבדו רבנן תקנתא ואמרו בעל לוקח הוי - להתירא, לאיסורא לא עביד רבנן תקנתא. וברשי: נמעלו בית דין - של ישראל שבאותו דור, שכל תקנות משפט תלויה בהן, ועל ידיהן נהוגות חוקות המתוקנים לציבור מאז, והוי כמי שתקינן לו הם קנין זה.

על פי דברי רש"י אלה מסולקת שאלת החות יאיר (סימן קכו ד"ה ולכן), עיין שם מה שכתב שם: ואין לומר, אם כן נר חנוכה ומקרא מגילה ונטילת ידים ובכהאי גוונא, מה הכרח חובתם לכל דור ודור כו'. דלדברי רש"י, הרי כל תקנות וגזירות חכמים מתחדשים בכל דור על ידי בית דין הגדול שבדור, שחיבין כל ישראל לשמוע לדבריהם.

אולם יוקשה לפי זה, הא דאין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול הימנו כו' (מגילה ב.), ודו"ק.

הרוגי עכו"ם בלאו ד'לא תלין' ♦ לבזבו יותר מחומש בסנהדרין (מו:), כל המלין את מתו עובר בלא תעשה.

עין שו"ת חות יאיר (סימן קלט ד"ה ולולי) דנסתפק, אם הוא לא תעשה ממש מן התורה. ועיין שם (ד"ה ולפי) כמה דברי חידוש, ומהם, דגם בהרוגי עכו"ם בארץ ישראל יש לאו ד'לא תלין' (דברים כא. כג), זולת למאן דאמר (ראה בבא מצינא קיד:) דמת עכו"ם גם במגע אין מטמא, יש לומר דלית ביה משום 'ולא תטמא את אדמתך' (שם), עיין שם. ועיין ירושלמי נזיר פרק כהן גדול (פ"ז ה"א), דמוכח משם לכאורה

דאין לאו ד'לא תלין' בעכו"ם לכולי עלמא, עיין שם, וחידוש שלא הביאו.

וראייתי בפתחי תשובה יורה דעה (סימן קנז ס"ק ד) הביא ספיקו של **התניב גמא** (חקירה ד"ה יראה), דאף דבלא תעשה חייבין לבזבו כל ממון שלא לעבור (ראה שולחן ערוך אורח סימן תרנו סעיף א בהגה), מכל מקום יש לומר, דבלא תעשה שאין בה מעשה אין חיוב זה. וכתב שם הפתחי תשובה, דכן כתב החות יאיר סוף סימן קל"ט לעניין לאו ד'לא תלין', עכ"ל.

וזה טעות, דהחות יאיר שם כתב רק, דחיוב קבורה שעל הבן לקבור אביו במותו הוא רק מתורת חיוב, דתניא בפרק קמא דקידושין (לא:), מכבדו בחייו ומכבדו במותו, ואם כן כיון דקיימא לן (ראה שם לב: רמב"ם הלכות ממרים פ"ו ה"ג) דכיבוד משל אב, לכן אין חייב להוציא ממנו על זה, ורק בהניח אביו ממון - אז חייב לקבורו ממון שהניח דהנצרך עבור קבורתו - זה אינו מוריש כלל, והוי ליה משל אב, עיין שם היטב. ועיין כתובות (מה:).² ואין זה עניין כלל להך דתיבת גמא, דכאן גוף החיוב אינו להוציא ממון, ולא בשביל שתהיה הלא תעשה קלה ולא יהיה חיוב לבזבו ממון עבורה.

אם מלאכת צידה נחשבת מפורש בתורה

בשבט (קמח:), הנח לישראל מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין וכו', לא שנא בדרבנן ולא שנא בדאורייתא, דהא תוספת דיום הכפורים דאורייתא היא, וקא חזינן להו דקאכלי ושתו עד שתחשך, ולא אמרינן להו ולא מידי.

הני מילי בדבר שאין מפורש בתורה, כמו שכתבו הראשונים (ראה רשב"א שם ל. ד"ה וקא: רא"ש שם פ"ד סימן ב.).

ועיין שו"ת חות יאיר (סימן קסד ד"ה ולענין) מה שכתב שם, במלאכת צידה בשבת חשוב לעניין זה אינו מפורש, עיין שם.

ואינו מוכרח, דלא דמי לתוספת יום הכיפורים דאינו מפורש כלל, ומה שאין כן איסור המלאכה הרי נתפרש בתורה (ראה שמות לה. ב), וההלכה למשה מסיני פירשה רק מהו הנקרא 'מלאכה'.

שמחת יום טוב בעופות

בביצה (י:), זימנין דמשתכחי (יונים) כלהו כחושים ושביק להו, ואתי לאימנועי משמחת יום טוב.

עין שו"ת חות יאיר (סימן קעז ד"ה ובנדון) מה שכתב שם, מעניין המנהג דבמשתאות החשובות מפרנסים בעופות, אף על פי דקיימא לן (ראה חגיגה ח.) דאין

בבריות כל הנשמות העתידין להבראות וגם הרוחות ודיקוני הגופים. וכתב, דלולא זה לא היו דורות הבאים מחויבים לקיים, והאריך שם בזה.

(א) בתחלת דבריו - ד"ה ועוד - הקשה, איך היה אפשר בקבלת ישראל בכמה בריות להטיל הברית על דורות הבאים. והביא לתרץ בשם הש"ל בעשרה מאמרות מאמר ב אות מט, שהיו

בחודש אב שנת תרע"ד פרצה מלחמת העולם הראשונה והארץ היתה כמקרה. האימפריה הרוסית הכריזה מלחמה על הממלכה האוסטרו-הונגרית, אשר שלטה בימים ההם על מעוזי היהדות באירופה, ביניהן: פולין, גאליציה, הונגריה, סלובקיה ועוד. עד מהרה נכנסו לקלחת המלחמה בעלות הברית של שתי האימפריות הלוחמות, מה שהוביל למלחמת עולם אדירה, שהיתה המלחמה הגדולה בהיסטוריה עד אז.

רבות אלפי ישראל נטלו את מקל הגדודים בידיהם וברחו למקומות מבטחים, מדינות סמוכות ויציבות שלא היתה בהן סכנה לכיבוש רוסי. כך הגיעו מאות אלפים לווינו, בירת אוסטריה, ולערים הסמוכות אליה, וכך נהרו המונים לערי הונגריה וסלובקיה.

רבים מתושבי קראקא נמלטו לווינו, ומקורבי רבינו ודורשי שלומם הטוב הפצירו בו להצטרף אליהם, ובשבוע לפני ראש השנה של שנת תרע"ה, בא רבינו שלם עיר ווינו ויחן את פני העיר.

רבינו התגלגל ממקום למקום ומאכסניא לאכסניא עד שהצליח למצוא לעצמו דירת קבע במטרופולין של ווינו. שהמוני פליטים גדשו את מבואותיה וצבאו על משכנותיה.

ביום כ"ד כסליו - ערב חנוכה שנת תרע"ה לפ"ק שכרו רבינו ומשפחתו שני חדרים קטנים במלון בשם 'Hotel De Russie' (=דע רוסיה) ברובע השני של העיר שבו גרו רוב התושבים היהודיים של ווינו, רבינו ומשפחתו השתכנו בקומה הרביעית של המלון בחדר מספר 53, שם שהו עד שמצאו משכן של קבע בעיר.

באחרונה, אם כן ראוי לומר שהוא הדין דצירוף כדי אכילת פרס הוי באחרונה, ודו"ק, וראיה נכונה היא בסייעתא דשמיא.

במיעוט אחר מיעוט נשאר קצת מיעוט

אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות (יומא מג.) מגילה (כג.) - עיין תוספות מנחות (ט: ד"ה אין) דהקשו, דלכתוב ריבוי לבד, ולא יביעו תרי מיעוטי, ועיין ספר אדרת אליהו להגר"א ז"ל פרשת חקת (יט, יט ד"ה וזהו) דתירץ, דמיעוט אחר מיעוט נשאר קצת המיעוט לְדָבָר מה, ואיננו ריבוי גמור, וזהו החילוק שבין מיעוט אחר מיעוט לריבוי, עיין שם היתב.

ועיין בסוגיין (צו:), תנו רבנן, 'חטאת' (במריקה) ושטיפה כתיב (ויקרא ו, יח), אין לי אלא חטאת, כל קדשים מנין, תלמוד לומר (שם שם, כב) 'קדש קדשים הוּא'. יכול שאני מרבה את התרומה, תלמוד לומר (שם) 'אותה' - פרט לתרומה, דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר, קדשי קדשים טעונין מריקה ושטיפה, קדשים קלים אין טעונין מריקה ושטיפה, דכתיב 'קודש קדשים', קדשי קדשים אין - קדשים קלים לא. מאי טעמא דרבי יהודה, מדאצטריך 'אותה' למעוטי תרומה, מכלל דקדשים קלים טעונין מריקה ושטיפה. ובתוספות: מדאצטריך 'אותה' למעוטי תרומה כו', דמקודש קדשים הוי ממעטין קדשים קלים - וכל שכן תרומה, הלכך דרשינן 'אותה' למעוטי תרומה דווקא, דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, עכ"ל.

ונראה כוונתם גם כן כדברי האדרת אליהו הנ"ל, ד'קודש קדשים' ממעט קדשים קלים ותרומה, וכן 'אותה' ממעט שיהם, ואין מיעוט אחר מיעוט כו', ולכן נשאר המיעוט לתרומה ומרבין קדשים קלים, דאי נימא דמיעוט אחר מיעוט הוא ריבוי גמור, אם כן נרבה גם תרומה, וזה פשוט.

עומד ואין נחשבים לנאכלים בבת אחת כלל, ורק כך גזרה ההלכה למשה מסיני (ראה עירובין ד: רש"י פסחים מד. ד"ה וכזית) דין - שאם אכל אדם חצי שיעור ובתוך כדי אכילת פרס אכל עוד חצי שיעור, חייב מלקות, וגזירת ההלכה בעלמא היא - לא מפאת שהחצאין מצטרפין ומתחברים יחד.

ואם תימצא לומר דענין כדי אכילת פרס הוא מפאת שהחצאין מצטרפין ונחשבים לנאכלו בבת אחת [וכן מוכח מלשון רש"י פסחים (שם ד"ה ומשני מאי)], אזי איכא לספוקי מהו ענין הצירוף הזה, אם ענינו שנחשב החצי שיעור האחרון כאלו נאכל יחד עם הראשון, או דילמא להיפוך, נחשב החצי שיעור הראשון לנאכל יחד עם האחרון, עיין שם היתב מה שכתבנו שם בזה.

והנה זה הספק השני - אם הצירוף הוא בחצי שיעור הראשון או באחרון, הנני פה להעיר בו מסוגיין (צג.), דסבירא ליה לרבי אלעזר דמי חטאת שנטמא מטהרין - שהרי נדה מזה עליה והיא טהורה (אף על פי שהמים נטמאין ממגע נדה) ורבנן פליגי עליה. וקאמר אביי דבדנין טומאה קדומה מטומאה שבאותה שעה קמיפלגי (טומאה קדומה היינו מי חטאת שנטמא לפני ההוא, וטומאה שבאותה שעה היינו כגון מזה על הנדה, שההוא וטומאת מי חטאת באין כאחד, רש"י), דרבי אלעזר סבירא ליה דנין, ורבנן סבירא להו דאין דנין. ורבה אמר, דכולי עלמא אין דנין, והאכא בהא קמיפלגי, דרבי אלעזר סבר הווא צריכה שיעור ומצטרפין להזאות, ורבנן סבירא להו דאין הווא צריכה שיעור.

וברש"י: דכולי עלמא אין דנין, ורבי אלעזר טומאה קדומה מטומאה קדומה יליף, דרבי אלעזר סבירא ליה דהזאה צריכה שיעור, וששני חצאי שיעור הזהה מצטרפין לטהר אם הָיָה אותם בזה אחר זה. ואם כן אם הזה ככהאי גוונא על הנדה, הרי נטמאה הווא ראשונה כשנגעה בה, ואכתי לאו הווא היא לטהרה. ואף על פי כן כי הדר ומזה עלה שניה מצטרפת גם הראשונה לטהרה, אלמא דמי חטאת שנטמא לפני ההזאה מטהרין, עכ"ל.

ואם כן מפורש בזה דלמאן דאמר דמצטרפין להזאות, ענין הצירוף הוא שנחשב החצי שיעור הראשון כאלו הוזה ביחד עם האחרון, והוי כל טהרת ההזאה באחרונה ולא בראשונה כלל, ועל כן חשיבא טומאת הנגיעת נדה בחצי שיעור הראשון כאלו היתה הטומאה במי חטאת לגמרי לפני ההזאה, ושפיר ילפינן מינה דמי חטאת שנטמא טומאה קדומה לפני ההזאה מטהרין וכנ"ל.

מה שאין כן אם נאמר דהצירוף הוא שנחשב החצי שיעור האחרון להוזה ביחד עם הראשון, אם כן הוי ליה החצי שיעור הראשון מיד מקצת הזאה וטהרה מפאת עצמותו, וכשנשלם החצי שיעור האחרון הוא מצטרף אל החצי שיעור הראשון, ונגמרת ההזאה וטהרה, ואם כן אכתי ראוי שיוחשב גם טומאת החצי שיעור הראשון טומאה שבאותה שעה, ואין ראייה ממנו אטומאה קדומה. ועל כרחק דהצירוף הוא באחרונה, והחצי שיעור הראשון אין נחשב להזאה וטהרה של כלום, ועל כן כשנטמא מכח מגע נדה שפיר היא טומאה קדומה לפני ההזאה, ודו"ק היתב.

ואם כן כיון שרואין אנו דהיכא דמצינו צירוף בזה אחר זה - כגון צירוף הזאות - אזי ענין הצירוף הוא

אם ריבוי הכמות מכריע האיכות
הר"ן בפרק בתרא דיומא (ד: מדפי הר"ף ד"ה וגרסינן) כתב, דמוטב לשחוט עבור מסוכן בשבת מלהאכילו נבילה, אף על גב דשחיטה איסור סקילה ונבילה איסור לאו, משום דבאכילת נבילה יעבור על כל כזית וכזית, מה שאין כן השחיטה שהיא רק עבירה אחת, ועל כן ריבוי הכמות דלאוין מכריע את החומר האיכותי דסקילה, עד כאן תוכן דבריו ז"ל, והם נודעים.

ועיין בסוגיין (צ:), דמביעי ליה תדיר ומקודש - איזו מהם קודם. ויש לומר גם כן דתלוי בהנ"ל אי ריבוי הכמות מכריע את האיכות, דמעלת תדיר הוי מעלה כמותית, ומקודש מעלה איכותית, ודו"ק. ואולם יש לומר, דתדיר אין מעלתו על האיני תדיר בעבור היותו הרבה פעמים יותר מהאיני תדיר - שזה רק מעלה כמותית, כי אם מעלת הקביעות זמן הרי מעלה עצמותית היא, כמו שמצינו (יומא ג.) שקרבן הקבוע לו זמן דוחה שבת וטומאה, ועל כן קרבן אשר יש לו זמנים הרבה קבועים קדוש בעצמותו יותר, והיא מעלה איכותית, ודו"ק.

ובזה יובנו דברי הגמרא בסוגיין (צא.), דבעי למיפשט התם דמקודש קודם לתדיר מהא דחטאת ואשם קודמין לשלמים, ואף על גב דשלמים תדירי (שהן מצוין יותר מחטאת ואשם). אמר רבא, מצוי קאמרת (שאר תדירותו חובה, אלא שהוא מצוי יותר מחבירו), תדיר קמיבעיא לן, מצוי לא קמיבעיא לן, עכ"ל הגמרא. והכונה, דמצוי כיון שאין זמנו קבוע, על כן מה שהוא מצוי ושכיח יותר מן האיני מצוי, אם כן זהו שוב רק מעלה כמותית מפאת הריבוי, ובה סבירא ליה בפשיטות דאין הכמות מכריע את האיכות, ועל כן שפיר מקודש עדיף ממצוי.

ולפי זה אדרבה, יהיה כדמות ראייה מגמרא הנ"ל דאין ריבוי הכמות מכריע את האיכות. ואולם למאי דמסיק כאן, ואי בעית אימא מילה לגבי פסח כתדיר דמיא, עיין שם, ופירש רש"י (ד"ה כ), הוואיל ומצוי ביותר, עיין שם, מוכח איפכא, דריבוי הכמות מכריע את האיכות, אלא דבעינן שיהיה ריבוי גדול ביותר, ודו"ק.

מליקה היא שחיטה או נבילה שהותרה

מה שנסתפקתי (ראה אתון דאורייתא כלל א פיסקא מז) אי אמרינן מליקתו היא שחיטתו, או חשיבא מליקה נבילה ומותרת מגזירת הכתוב, והארכתי בזה (שם פיסקא מז-נב).

עיין עוד בסוגיין (צב.) במשנה, דם חטאת שניתז על הבגד טעון כיבוס, אחד הנאכלות ואחד הפנימיות, שנאמר (ויקרא ו, יח) 'תורת החטאת' - תורה אחת לכל החטאות. ובגמרא, אי הכי אפילו חטאת העוף נמי. אמר ריש לקיש משום בר קפרא, אמר קרא 'תִּשְׁחֹט' - בנשחטות הכתוב מדבר. ומוכח מזה דמליקה אינה שחיטה.

הוכחה לענין כדי אכילת פרס

שהצירוף הוא בחצי זית האחרון

בקונטרס ע' פנים לתורה (אות י; אות לב ד"ה והנה) נסתפקתי בענין צירוף כדי אכילת פרס (ראה כריתות יב:), מה ענינו, אם ענינו שנחשבים חצאי שיעורין הנאכלים בכדי אכילת פרס כאלו נאכלו בבת אחת יחד, או דילמא באמת כל חצי שיעור בפני עצמו הוא

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושד בעולם העליון"
(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באוני חתנו הגד"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com